

TÁRCZA.

ABAUJ VÁRMEGYE ÉS A TÖRÖK HARCZOK.

MINDINKÁBB terjeszkedő törökséget hódító útjában a Hernád völgyén Kassa állította meg, a melyen a pogány sohasem uralkodott. «Ez szomszédság azomban — írja Draskovics Gáspár Jászón, az 1562-ik évben kelt levelében¹ — titkon lassan-lassan mind megholdul.»

A török a lakosság ezreit vitte ki az országból örökös rabságra, míg az előkelőbb foglyoknak váltságdíjért — *sarczért* — szabadságát visszaadta. A hatalmas *Mágóchy Gáspár*, tornai főispán 1562-ben török rabként ült Fülele várában. Ura nevében tornai káplánja, Balog Ferencz járta meg Kassát, hogy «másfél-ezer forintot zálogra felvegyen saczolásra», melyhez maga a város 200 frttal járult hozzá.²

A következő évben *Bebek Györgyné*, a hős Pathócsy Zsófia Konstantinápolyban rabságban sinlődő ura érdekében fordul Kassához pénzbeli segítségért.³

Az ellenállás szervezése végett az 1564-ik évben⁴ *Báthory*

¹ Kassa város levéltára 2387. sz. a.

² U. o. 2384, 2392, 11, 2446, 101, 2528/77.

³ U. o. 2446, 44.

⁴ 2682.

András és *Zay Ferencz*, a felsőmagyarországi főkapitány a szomszédos Szepes, Sáros, Abaujvár, Zemplén, Borsod, Ung, Szabolcs és Bereg vármegyék alispánjait és előkelőbb nemeseit Eperjesre gyűlésre hívta össze, a melyben Abaujvármegyére nézve elhatározták, hogy az ágyúk vontatására Perényi Gábor egy szekeret, egy embert és négy lovat, Dobó István két szekeret, négy embert és tizenkét lovat, Alagi János egy szekeret, két embert, hat lovat, Draskovics a jászai prépost, Mágóchy Gáspár és Lossonczy István özvegye Pekry Anna, Szaláncz úrnője, egyformán egy szekeret, egy embert, négy lovat és ugyanannyit Abauj vármegye nemessége közösen állítson ki. Az élelmiszerek árát a következőképen szabták meg, ú. m.: egy köből zab 15 dénár, árpa 20 d., rozs 20 d., búza 40 d., alábbvaló (triticum mixtum) 25 d.; a marhahús fontja 1 dénár, sertés- vagy juhhús szintén 1 d., a búza iczéje 9 d., alábbvalóé 1 d., egy csirke 1 d., tyúk 2 d., kappan 3 d., lúd 4 d., malacz 4 d. A következő évben Beregszászban a határozatokat megújítják azzal, hogy szükség esetén az ágyúk vontatásához szükséges szállító eszközök számát megkétszerezik s ha szükséges, a vármegyék elrendelik a *nemesi felkelést*. A háború kitörése esetében Abaujvármegye 700 köből lisztet és 700 köből zabot ajánlott meg s elszállítását is a szükséghez képest Kassára, Leleszre vagy Kisvárdára. Az élelmiszerek árát is ujólag megszabták s a búza köble 50 dénár, alábbvalónak 40 d., rozs 33 d., árpa 33 d., zab 25 d. lesz; a marhahús fontja pedig lesz 1 d., sertéshús 2 d., egy juh — bőre nélkül — 33 d., eleven 40 d., csirke 2 d., tyúk 3 d., kappan 4 d., lúd és malacz 5 d.

A háború a törökkel 1566-ban kitört s *Schwendy Lázár*, az újonnan (1565.) kinevezett felsőmagyarországi főkapitány személyesen indult a hadak élén táborba. Augusztus havában azonban már visszatérőben van s a hónap 13-án Szikszón, szeptember hó 1—4-ikéig Mérán, 8—22-ig Szinán táborozik.¹

A török október hó első felében egész Enyiczkéig, sőt a kassai köhidig merészkedik és Szegedy Gergely siralmas énekében megrendítően írta le a föld népének szenvedését.

¹ 2742, 2744, 2745, 2749, 2764.124.

Schwendy az 1567-ik év januárius hó közepén Szádvárát rövid ostrom után bevette¹ s tüzérségét Szepesi, Nagyida és Jászó községekben helyezte el téli szállásra, utasítván Kassát. hogy oda élelmet és takarmányt szállítson.²

A török hatalom terjeszkedése mindinkább fenyegette a vármegyét s egyes csapatok dúlva, fosztogatva csaptak be területére. Felső-Szendét — 1575 előtt — felégették,³ 1578-ban Szikszót dúlták fel.⁴ A felsőmagyarországi főkapitányoknak folyton résen kellett állaniok, hogy e rabló csapatoknak útját állják s ezért a közlekedés gyorsaságáról kell gondoskodniok; 1579-ben a kassai alkaptány felhívja a vármegyét, hogy a Gönczre vezető hidakat állítsa helyre.⁵

A szomszédos Tornában a lakosság nem egy helységből *elfutott* a pogány elől, így Komjátiból.⁶

1588-ban ismét Szikszót érte a romlás. A hódolni nem akaró helységet és vidékét dúlta, fosztogatta a mintegy 11,000 emberből álló pogány had, rablánczra fűzvéen a lakosságot. A vitéz *Rákóczy Zsigmond* egri kapitány ekkor magához rendelte a kassai, füleki, ónodi és diósgyőri őrséget, Széchy Tamást, Homonnay Istvánt a zempléni fölkelő hadakkal; eljöttek Tokajból Roussel Péter kapitány sárga, veres és fekete hajtókás vasas-németei s a *Rákóczy* vezetése alatt levő had október hó 8-án elszántan vetette magát az ellenségre. De az első összecsapásnál a túlnyomó számban levő török győzött. *Rákóczy* megismételte a támadást s a törököt teljes vereség érte. A győzelem nagy örömet keltett s Abauj vármegye⁷ a következő évben tartott közgyűléséből a magyar és német győztes katonaságot halálja jeléül bőkezűen, tetemes mennyiségű terménynyel megajándékozta.⁸

¹ 2813, 2824.

² 2825.

³ 3260.

⁴ 3473 45.

⁵ 3524.

⁶ 3772 40.

⁷ Korponay János: Abauj vármegye monographiája. II. kötet 70. l.

⁸ 4070 57.

1590-ben sz. György tájban a tatárok felégették Restét és Semsey Miklós udvarháza is elhamvadt.¹

A katonaság azonban mind súlyosabb teherként nehezedett a vármegye lakosságára s úgy a birtokos nemesség, mint a jobbágyság feljajdult miatta. 1590-ben Zemplén vármegye tanácskozásra hívta egybe ez ügyben a szomszédos vármegyéket és városokat, Abaujt és Kassát is.²

Az állapotok azonban nem javultak s Garadna kára a következő évben mintegy 200 forint volt, s a mint földesurukhoz, Kassához írt levelükben mondják: «— eluntuk volna az sok kóborló hadat, mind németeket s mind peniglen katonákat».³ 1597-ben a Gönczön fekvő katonaság zaklatja a forrai és garadnai jobbágyságot⁴ s Garadna könyörög földesurához, Kassához (1598), hogy «— ő felségétől, Maximiliántól⁵ szerezzen egy oltalomlevelet, mely mellett tudjunk megmaradnunk, mert bizony szintén el kell fogyatkoznunk a sok hatalmasok miatt».⁶

A király képétől nyert oltalomlevél mégis «használt, ha nem egyébtől, gyalogtól»; de «az bologna kapitány — elvette (t. i. az oltalomlevelet) s ételt, italt mindennap adtunk, szerte tartottuk, semmiképen kedvét nem találtuk, hanem szerte veret bennünket mind férfiát, mind peniglen asszonyi állatot».⁷

A *hosszú háború* miatt ideig-óráig a nemzet türelemre volt kárhóztatva s készséggel teljesítette mindazt, a mit fennmaradása érdekében cselekednie kellett. 1594-ben *Rudolf* király nevében Mátyás királyi herczeg meghagyta Pethe Márton váradi püspök s jászai prépostnak, Teuffenbach Kristóf felsőmagyarországi főkapitánynak, Báthory Istvánnak és Forgách Simonnak, hogy részleges országgyűlést hívjanak egybe, melyen a török hadi mozgalmai ellenében való intézkedések iránt hatá-

¹ 4226 65, 4226 74.

² 4225.

³ 4331/15.

⁴ 4718 29.

⁵ Miksa főherczeg a Deutschemeister, a ki ekkor a felvidéken tartózkodott.

⁶ 4791/75.

⁷ 4843 86.

rozzanak. A gyűlés helyéül Hatvant, majd Tarczalt tüzték ki¹ s végül is július hó 29-ikére, Szántóra hívták meg a vármegyét. A föld népe is készülődött az ellentállásra s Forró előjárósága ólmot és puskaport kér Kassától, mert «nagy félelemben vagyunk mind éjjel-nappal» s «elvégeztük magunkban, hogy az templomban szorulunk, minthogy soknak nincsen lova, nem mehetünk messze az téli időn, hanem oda kell szorulnunk». Miksa királyi herczeg elrendeli, hogy a Göncz mellett a Hernádon átvezető hidat helyezték jókarba, hogy ágyúkkal is jár hassanak rajta.²

Eger elestének hírére Teuffenbach és Pethe Ferencz püspök ismét részgyűlést hirdetnek Kassára.³ Az egész vármegye táborhelylyé alakul s míg Teuffenbach Hernád-Németiben táborozik,⁴ a sárga hajtókás németek Selyeben;⁵ a felkelő nemesség Mérán száll táborba⁶ s a kassai gyalogosok a szikszói végházban örökös csapatok számát gyarapítják;⁷ Szepsiben (1598.) veres és sárga hajtókás német lövészek ütöttek tanyát.⁸

A XVII. század első éve a sivár küzdelmek folytatását hozta a vármegye népeire. Vécсэн kelt s Kassához intézett levelében írja Vécsey Sándor: «— nyilván vagyon kegyelmeteknél, mely igen nagy fenekedése legyen a pogányoknak, töröknek, tatárnak ide Kassavölgyére; azt sem tudjuk, mely nap ellep és elborít bennünket». Két szakulost és port kér, hogy Vécse, Szölled és Garadna jobbágyaival egyetemben megvédhessék magukat.⁹

A megerősített templomok, a helységek bekerítése divatba jön s Vécсэн is «az templomot tapaszos palánkkal» kerítették körül. 1612-ben «az gönczi város végén való kaput» említik;¹⁰ Szepsi város alsó kapuján virrasztók öröködnék;¹¹ a garadnaiak is bekerítették falujokat¹² s a böles példát követték a többiek.

KEMÉNY LAJOS.

¹ 4393, 4394, 4395, 4396, 4467 32.

² 4481.

³ 4620, 4621.

⁴ 4629.

⁵ 4636/58.

⁶ 4545 63.

⁷ 4672, 4718 124.

⁸ 4729.

⁹ 4908 7.

¹⁰ 5464.

¹¹ 7011 09.

¹² 7145 12.